

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Ni flickor får hålla tillgodo med det som finns

- en litteraturstudie som behandlar genus och kön i
teaterundervisning

Anna Nordkvist
Ebba Sundin

Ämneslärarprogrammet med
inriktning mot arbete i
gymnasieskolan, Teater

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: Lgtal g
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/2016
Handledare: Lena Dahlén
Examinator: Pernilla Ahlstrand
Rapportnummer: HT16-6100-004

Nyckelord: Kön, Genus, Teater, Drama, Undervisning, Lärande, Gymnasieskola, Lärare

Abstract

Denna litteraturstudie undersöker hur aktuell forskning och referentgranskat material diskuterar genus och kön i teaterundervisning och hur dessa begrepp kan förstås i en lärandekontext. Hur kan lärare arbeta med genus och kön i teaterundervisning? Vilka teorier om genus och kön finns representerade i aktuell forskning samt referentgranskat material som undersöker teaterdidaktik? Gymnasieskolan har ett krav från både skollag och läroplan att bedriva en jämställd undervisning, men hur implementeras det i teaterklassrummet?

Studien presenterar forskning och referentgranskat material från bland annat utbildning, sociologi samt kulturvetenskap med representation från Sverige, Australien, England och USA. Forskarna och författarna presenterar teorier om hur genus och kön skapas och reproduceras i samhället samt hur det kan förstås i förhållande till teaterundervisning. Analysen av litteraturen visar att teater är en historisk och traditionsstyrd konstform som påverkar bildandet av genus- och könsnormer, något som i sin tur påverkar undervisningsämnet i skolan. Utöver detta visar studien att det krävs en förståelse för konstfältet hos teaterlärare för att inte återskapa invanda normer. Vidare lyfts att genus och kön kan ses som något formbart och att det finns olika sätt som lärare kan arbeta med sina elever i drama/teaterklassrummet för att bryta föreställningar kring genus och kön. Några av tillvägagångssätten forskarna och författarna föreslår är olika typer av rollsättning, berättartekniker och Brechts Verfremdungseffekt. Resultatet visar att teaterämnet och dess traditionella struktur implementerad utan reflektion kan reproducera genus-och könsnormer i teaterklassrummet. Vidare synliggörs att behovet för forskning som behandlar den svenska gymnasieskolan i relation till genus och kön i teaterundervisning är stort då det i nuläget inte existerar någon.

Förord

Män delar inte med sig. Män håller krampaktigt i det som har varit tryggheten, att vara förmer, att ha kontroll, att äga makt, att vara märkvärdigare.

Margareta Winberg, Riksdagen, 13 april 1999

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Innehållsförteckning	1
1 Inledning	1
1.1 Syfte och problemformulering.....	2
1.2 Bakgrund och centrala begrepp	2
1.2.1 Teater och drama	2
1.2.2 Genus och kön	2
1.2.3 Genus och kön i styrdokumentet	3
2 Metod.....	4
2.1 Sökning	4
2.2 Analys.....	5
3 Resultat.....	7
3.1 Teater: ett traditionsstyrkt ämne	7
3.2 Kön som något formbart.....	10
3.3 Arbete med genus och kön i och genom drama/teaterundervisning.....	12
3.4 Sammanfattning.....	17
4 Diskussion	18
4.1 Metoddiskussion.....	18
4.2 Resultatdiskussion	20
4.3 Fortsatt forskning	21
5 Referenslista.....	23
Bilaga 1: Artikelöversikt.....	25
Bilaga 2: Sekundärsökningsöversikt	27
Bilaga 3: Sökhistorik	28

1 Inledning

På ämneslärarprogrammet, med inriktning teater, vid Göteborgs universitet ingår det en kurs som handlar om normkritisk pedagogik. Under kursen uppmanade våra lärare oss studenter att reflektera över normbildande och vilka normer vi som kommande lärare kan tänkas överföra på våra elever. Efter kursen började vi fundera kring den teaterundervisning vi fått under vår egen skolgång och hur våra lärare hanterat genus och kön i teaterundervisningen. Båda minns vi flertalet lärare som kommit med uttalanden vid val av dramatisk text som låtit som bortförklaringar till att de kvinnliga elevernas roller var mindre eller var tvungna att göras om. Uttalanden som: *Vi kommer gestalta de här manliga karaktärerna som kvinnor istället, Ni förstår hur svårt det är att hitta text för så många kvinnliga elever, Det kommer gå precis lika bra och vara mer utmanande för er, Det finns inte så många bra skrivna kvinnoroller så ni flickor får hålla tillgodo med det som finns.* Dessa undervisningssituationer har dessutom varit i en kontext där majoriteten av elevgrupperna bestått av kvinnor. Vi började fundera kring varför vi båda hört samma motiveringar då det finns skriven dramatik med fler kvinnoroller.

I den statliga rapporten *Plats på scen* från Kulturrådet 2006 föreslår kommittén en skrivning som innebär att studenterna på de konstnärliga utbildningarna i landet ska visa ett kritiskt förhållningssätt till samtida och historiska kvalitetsbegrepp samt till kulturarvet. Kommittén menar bland annat att det idag finns få kvinnliga dramatiker representerade i undervisningen på de konstnärliga utbildningarna. Att låta utbildning bygga på ett okritiskt traderande av ett patriarkalt kulturarv är oacceptabelt anser kommittén. De menar att en förändring av detta förutsätter ett kritiskt förhållningssätt till kulturarvet och till historiska kvalitetsbegrepp. Dessutom ser arbetsvillkoren olika ut för kvinnor och män på den konstnärliga arbetsmarknaden. Förståelse för detta krävs för att lärare ska kunna rusta sina studenter för ett framtida arbetsliv där de kan ställa krav på jämställda villkor (SOU 2006:42, s. 80-81). Till följd av denna utredning initierades och genomfördes det konstnärliga utbildningsprojektet *Att gestalta kön* mellan åren 2007-2009 på teaterhögskolorna i Sverige.

Både läroplan och skollag säger att gymnasielärare ska arbeta för en jämställd skolmiljö (Skolverket, 2011, s. 5, SFS, 2010:800, 5 §). Att rusta våra elever för ett framtida arbetsliv där de kan ställa krav på jämställda villkor är något som är lika angeläget för gymnasieskolan som utbildning på högre nivå. I våras när det var dags för vår VFU fortsatte våra funderingar när teaterleverna arbetade med August Strindbergs pjäs *Fröken Julie*, en klassiker hämtad från den västerländska teaterkanonen. Arbetet utgick från Konstantin Stanislavskijs fem v:n som är ett vanligt skådespelarverktyg. Den könsmaktsordning som idag kan uppfattas i texten kommenterades inte och det gavs inte heller möjlighet för eleverna att arbeta med texten med medvetenhet om dess historiska kontext. Undervisningssituationen kändes inte unik då den påminde om våra egna erfarenheter som elever på gymnasiet, även då gavs lite utrymme att undersöka genusstrukturerna berättade i klassiska pjästexter. Denna undervisningssituation var ett sammanträffande som väckte fler frågor om hur lärare väljer att arbeta med normbildning runt kön.

Med det här examensarbetet vill vi få möjlighet att undersöka hur aktuell forskning diskuterar genus och kön i lärande av teater. Vi vill kunna öka vår och andra lärares kunskap runt ämnet då okunskap och oreflekterad undervisning kan komma att återskapa patriarkala strukturer och fördomar kring genus och kön.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med litteraturstudien är att öka förståelse och kunskap kring hur genus och kön kan förstås i relation till teaterundervisning på gymnasiet. Tre frågeställningar har formulerats för detta arbete:

- Hur diskuteras genus och kön i teaterundervisning i aktuell forskning samt referentgranskat material?
- Hur kan lärare arbeta med genus och kön i teaterundervisning?
- Vilka teorier om genus och kön finns representerade i aktuell forskning samt referentgranskat material som undersöker teaterdidaktik?

1.2 Bakgrund och centrala begrepp

Litteraturstudien och problemformuleringarna förstås i relation till kategorierna *Teater och drama*, *Genus och kön* samt *Genus och kön i styrdokumentet* som presenteras nedan.

1.2.1 Teater och drama

I Sverige finns en uppdelning mellan begreppen drama och teater. Författaren och teaterläraren Anders Järleby (2005) ger en definition av de två begreppen i boken *Spela roll: Kreativt lärande med teater och drama*. I centrum för båda begreppen står kommunikation, dels inom gruppen, mellan aktörerna, mellan rollerna samt mellan berättelsen och publiken. Skillnaden mellan begreppen är att teater riktar sig till publik medan drama inte gör det utan är ett verktyg där teatrala medel används för att nå insikt i mänskliga beteenden och relationer. Men Järleby (2005) menar att den här uppdelningen är flytande, dramaövningar kan innehålla uppspel för gruppen och dramaaktivitet kan leda till teaterskapande likväl som att teaterverksamhet använder sig av drama under arbetsprocessens gång fram till publikmötet (Järleby, 2005, s.14). I gymnasieskolan används både drama och teater i undervisning i teaterämnet.

1.2.2 Genus och kön

Nationalencyklopedin definierar kön som en "egenskap hos individen som beror på vilken typ av gameter (könsceller) den producerar. Honan kan definieras som det kön som producerar de största och energimässigt mest kostsamma gameterna, äggcellerna. Hanen producerar mindre och rörliga gameter, spermier" (NE, 2016c).

Genus definieras av Nationalencyklopedin som ett "begrepp inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och teoribildning som används för att förstå och urskilja de föreställningar, idéer och handlingar som sammantagna formar människors sociala kön" (NE, 2016a). I början på 1980-talet introducerades begreppet genus i humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och ersatte samt utvecklade tänkandet kring begreppet könsroll. Begreppet används som benämning på den sociala process som tillskriver såväl människor, institutioner och symboliska förhållanden kollektiva könsegenskaper, det vill säga feminint och kvinnligt respektive maskulint och manligt. Termen används i stor utsträckning inom forskningen för att betona relationen mellan könen samt som ett redskap för att studera

vad som uppfattats som manligt och kvinnligt i olika tider och rum. Dock används ordet kön parallellt med samma betydelse (NE, 2016a).

Judith Butler är en amerikansk filosof som sedan 1993 är professor i jämförande litteratur och retorik vid University of California i Berkeley. I sin forskning har hon berört 1800- och 1900-talets kontinentala filosofi, sexualitetsstudier samt feministisk teori. Butler anses vara en av de främsta företrädarna för queerteori. Sitt internationella genombrott fick hon 1990 med boken *Genustrubbel: Feminism och identitets subversion*, där hon omintetgör den teoretiska uppdelningen mellan genus och kön som legat till grund för modern feministisk forskning. Butler menar att kön är ett resultat av genus - att våra kroppar görs begripliga genom social konstruktion och är därmed kontextbundna och föränderliga. Kön är med andra ord performativt, det vill säga inte något man är utan något man *gör*. Vi agerar inte på bestämda sätt för att vi känner oss som kvinnor eller män utan vi känner oss som kvinnor och män därför att vi agerar på bestämda sätt (NE, 2016b).

1.2.3 Genus och kön i styrdokumentet

Skolan har ett tydligt uppdrag när det kommer till elevers förhållande till värden av mänskliga rättigheter. Skollagen slår fast att gymnasieskolan ska utformas efter "människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor"(SFS 2010:800, 5 §). Vidare står det under paragraf 9 att "Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform" (SFS 2010:800, 9 §).

I skrivningen *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011* står det skrivet att gymnasieskolan aktivt ska främja elevernas förståelse för andra människor. Ingen ska utsättas för diskriminering eller kränkande behandling på grund av kön eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Det ska aktivt motverkas. *Lgy 11* trycker även på att skolmiljön ska främja kvinnor och mäns lika rätt och samma möjligheter. Inte heller ska eleverna hindras från att utveckla sina intressen till följd av fördomar om vad som är kvinnligt och manligt (Skolverket, 2011, s. 5-6). Under rubriken *Övergripande mål och riktlinjer* klargörs det även att lärarens uppdrag när det kommer till undervisning, både till innehåll och upplägg, ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv (Skolverket, 2011, s 10).

2 Metod

Vår metod för examensarbetet är en litteraturstudie. Det innebär att vi inom ett givet forskningsområde har sökt efter aktuell forskning samt källmaterial och utvecklingsarbeten som är referentgranskat. Referentgranskning är ett granskningsförfarande som används vid publicering av vetenskapliga artiklar för att upprätthålla standard och objektivitet inom forskning. Granskningen utförs av personer med likartad kompetens som synar det skrivna materialet (NE, 2016d). Vi har även förhållit oss till de forskningsetiska principerna inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig forskning som är till för att skydda individer så att de till exempel inte utsätts för psykisk eller fysisk skada. Principerna kan delas upp i fyra huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Kraven har till syfte att ge normer för hur forskare ska förhålla sig till undersökningsdeltagare och/eller uppgiftslämnare. Inför en vetenskaplig undersökning ska en vägning göras av värdet av det förväntade kunskapsstillskottet som forskningen kan komma att bidra med mot vilka möjliga negativa konsekvenser som kan uppstå för berörda individer. Det ska ses till såväl kortsiktiga som långsiktiga konsekvenser (Vetenskapsrådet, 2002, s.5-6). Då karaktären på litteraturstudien inte berör individer utan litteratur har dessa inte varit nödvändiga att förhålla sig till. Den funna litteraturen har sedan sammanställts i en resultatdel. Tidsramen för arbetet har varit åtta veckors heltidsstudier, vilket är en faktor som har påverkat vårt urval samt upplägg av examensarbetet. Vi har utgått ifrån boken *Dags för uppsats* (Friberg, 2012) som beskriver steg för steg hur en litteraturstudie kan genomföras.

Det huvudsakliga syftet med att göra en litteraturstudie är att skapa en överblick över ett avgränsat forskningsområde. Men också att skapa en grund som kan användas för fortsatta studier inom området (Friberg, 2012, s. 133).

Metoddelen presenteras under två rubriker. Under den första rubriken *Sökning* beskrivs vår sökprocess. Den andra rubriken *Analys* beskriver vårt analysförfarande.

2.1 Sökning

Vår inledande sökning var en översiktssökning via Göteborgs Universitets biblioteks sökmotor *Supersök*, vilken innehåller publikationsdatabaserna *GUPEA* och *GUP*, den tvärvetenskapliga databasen *KVINNSAM*, bibliotekskatalogen *GUNDA*, de flesta databaser biblioteket prenumererar på samt tryckta och elektroniska tidskrifter och artiklar ur dessa. Sökningen genomfördes för att skapa en översiktlig bild av området i stort. Nästa steg var att välja sökord för att precisera vår sökning. Då det stod klart tidigt att det nästan inte finns någon forskning eller referentgranskat material skriven på svenska eller som behandlar svenska förhållanden inom området formulerade vi sökord på engelska. För att begränsa sökresultatet användes två eller tre sökord. Vi började med att undersöka en tidsram på tio år men resultaten blev tunna så vi utvidgade tidsramen till 20 år, 1996-2016. Vi avgränsade även sökningarna till endast referentgranskat material i de databaser där funktionen fanns möjlig. Via universitetsbibliotekets hemsida tog vi oss vidare till databaserna:

ERIC, Educational Resources Information Center, en databas över pedagogisk relaterad litteratur som sponsras av det amerikanska utbildningsdepartementet och har funnits sedan 1966.

MLA International Bibliography, en databas över böcker, artiklar och hemsidor som gjort publikationer knutna till litteratur, moderna språk, lingvistik och folklöre. Databasen sträcker

sig från 1925 till idag och produceras av Modern Language Association (MLA) en organisation dedikerad till undervisandet och studerandet av litteratur och språk.

LIBRIS, en gemensam katalog över de svenska biblioteken som administreras och drivs av Kungliga biblioteket.

KVINNSAM, en tvärvetenskaplig litteraturlösnadbas med genusperspektiv med titlar från 1970 till idag. Databasen innehåller utländska och svenska genusvetenskapliga monografier, samlingsverk, uppsatser, artiklar i tidskrifter och böcker ur Göteborgs universitetsbiblioteks samling och är en del av *LIBRIS*.

Genom dessa databaser fann vi artiklar från e-tidskrifterna *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, *Education and Gender*, *Theatre Topics* och *Tidskrift För Genusvetenskap*. Vi hittade även en avhandling från Stockholms universitet.

Sökorden vi valde att använda oss av i sökandet i databaserna var följande:

Gender AND...

- ...Education AND Drama
- ...Education AND Theatre
- ...Teacher AND Drama*
- ...Teacher AND Theatre
- ...Classroom* AND Drama*
- ...Classroom* AND Theatre*

De engelska begreppen *gender* och *drama* har flera betydelser på svenska vilket har påverkat vår sökning. *Gender* kan betyda både genus och kön men vi har valt att översätta det till enbart kön i arbetet. Vid sökningar där det engelska ordet *drama* används har vi haft en medvetenhet om att det är ett begrepp som kan innefatta båda de svenska begreppen drama och teater, detta är dock en flytande uppdelning i Sverige. Således har det engelska ordet *drama* översatts till teater när det framgått av kontexten att det handlar om teater och till drama när det framgått att det handlar om drama. När ordet kan stå för båda de svenska begreppen har det översatts till drama/teater.

Det funna materialet bestod huvudsakligen av referentgranskade artiklar. Utöver dessa hittade vi en avhandling på svenska. Vi fann även artiklar genom så kallad sekundärsökning, det vill säga att vi tittade på referenslistor i artiklar som vi läst och hittade på så vis artiklar som författare refererade till (Friberg, 2012, s. 75).

2.2 Analys

Inledningsvis läste vi abstrakt och letade huvudsakligen efter innehåll knutna till teaterundervisning i förhållande till könsroller och strukturer kring kön. Då vi eftersträvade ett bredare urval valde vi att även inkludera artiklar som inte var direkt knutna till teaterundervisning, utan var kopplade till dramaprojekt. Vi valde också att ta med alla utbildningsnivåer och inte bara gymnasieskolan samt material från hela världen trots att andra länders skolsystem skiljer sig från det svenska. Det gjordes för att forskning om teaterdidaktik är ett ungt område med begränsad forskning knuten till den svenska gymnasieskolans teaterprogram. Vi fann ingen forskning eller referentgranskat material som behandlar våra frågeställningar inom svensk gymnasieskola.

Något som vägde tungt för oss i urvalet var artiklarnas vetenskaplighet, var de var publicerade samt vem som var författare. Utöver resultatet låg fokus på vad artikelns syfte var, vilken

metod forskaren använt i sin studie samt om denne utgått från någon teori. Genom att granska dessa aspekter kunde vi sedan ta ställning till huruvida texternas kvalitet var tillräckligt god och om de passade vårt syfte. Denna typ av granskning kallas kvalitetsgranskning (Friberg 2012, s. 44). Första urvalet gav oss 12 stycken artiklar som vi läste i sin helhet. Dessa gav oss i sin tur ytterligare 8 artiklar som vi hittade genom referenser i artiklarna, en så kallad sekundärsökning. Nu hade vi 20 lästa artiklar. Dessa sorterade vi upp i en ja-, nej- och kanske-mapp i *Google Drive* utifrån deras vetenskaplighet samt deras koppling till vår frågeställning.

Utöver artiklarna läste vi en avhandling i teatervetenskap. Ett par artiklar föll bort i urvalet eftersom de var skrivna på franska, ett språk vi inte behärskar, samt några som kostade pengar att läsa. Den för oss redan kända avhandlingen *Att kunna lyssna med kroppen* av Pernilla Ahlstrand från 2014 som i skrivandets stund är den enda doktorsavhandlingen på svenska som behandlar teaterdidaktik föll också bort då den inte faller inom vår frågeställning.

Det som kvarstod efter sista gallringen var tio artiklar från nio olika forskare och författare med olika ingångar till området. Några av författarna har en sociologisk eller kulturvetenskaplig ingång och de använder sig av ett utifrånperspektiv och visar på strukturer och problematik de sett inom området. De som är verksamma inom utbildning närmar sig området inifrån och diskuterar hur lärare kan arbeta med didaktiska dilemman. Vi valde även att inkludera en artikel skriven av en lärare som inte är forskare men som har en master i drama. Det gjordes för att artikeln innehöll en studie som utförts på elever på högstadiet och då vi huvudsakligen hade artiklar som behandlar studenter på universitet och högskolenivå ansåg vi den viktig att ta med för att få ett bredare utbildningsspann. Ytterligare en anledning var att artikeln var från 2014 och är således relativt ny i förhållande till resterande urval. En av artiklarna är från 1995 och hittades genom sekundärsökning. Därav är den äldre än den avgränsning vi haft i våra sökningar. Likaså denna fann vi ta upp vissa aspekter som de andra författarna inte lyft och därför bidrog även den till ett mer nyanserat resultat.

De tio utvalda artiklarna och avhandlingen sorterade vi upp efter tre teman som var återkommande i materialet och som vi ansåg var intressanta i relation till vår frågeställning. Temarubrikerna var *Genus och kön*, *Problematik i teaterämnet* och *Konkreta tips*. Dessa teman blev en grundstomme för vårt arbete och kom sedan att utvecklas under skrivandets gång. När vi började skriva om respektive artikel under varje tema blev det klarare för oss vilka författare som beskrev liknande problematik och hur vi kunde dra paralleller mellan deras resonemang. I detta skede förde vi också diskussioner sinsemellan vad kärnan var i de olika artiklarna och vad som var viktigast att lyfta. Utifrån dessa resonemang formades temarubrikerna om till: *Teater: ett traditionsstyrkt ämne*, *Kön som något formbart* och *Arbete med genus och kön i och genom drama/teaterundervisning*. Dessa rubriker blev de slutgiltiga och det är under dessa vi presenterar vårt resultat i resultatdelen

3 Resultat

Resultatdelen presenteras under tre rubriker. Den första rubriken *Teater: ett traditionsstyrt ämne* tar upp aktuell forskning samt referentgranskat material som beskriver traditioner och strukturer inom teaterämnet. Under den andra rubriken, *Kön som något formbart* presenteras tankar och teorier om hur vi människor skapar genus och kön. Den tredje rubriken *Arbete med genus och kön i och genom drama/teaterundervisning* redogör för olika sätt som forskarna och författarna i egenskap av drama/teaterlärare har arbetat med genus och kön i olika undervisningssituationer. Avslutningsvis görs en kort sammanfattning av resultatet.

3.1 Teater: ett traditionsstyrt ämne

Teater är en traditionsstyrd konstform vilket leder till att teaterämnet också bygger på traditioner. I kapitlet nedan presenterar vi forskare och drama/teaterlärare som beskriver teaterns tradition och vad den har haft för påverkan på lärandet av konstformen.

Robert Lublin, assisterande professor i Teater vid Massachusetts Universitet i Boston, anser att teater hjälper oss att forma och skapa en förståelse för vilka vi är, vad vi tror på och hur vi ser ut, något han skriver om i sin reflekterande artikel 'Feminist History, Theory, and Practice in the Shakespeare Classroom: An Education' (2004) publicerad i tidskriften *Theatre Topics*. Lublin menar att människor söker sig till teaterns bilder för att få förståelse, kunskap och stöd. Dessa bilder fungerar som en nationell fantasi av vilka vi är. Det innebär enligt Lublin att det är av största vikt att sätta in det vi väljer att visa på scen samt det vi undervisar våra elever, i en historisk kontext och inte göra saker okommenterade. Lärare behöver träna sina elever att se bortom klassrummet och i en större historisk kontext, då de tränar dem inför att kliva in i en industri som konstruerar vår nationella fantasi (Lublin, 2004, s. 397).

Huvudfokus i artikeln är Lublins (2004) reflektioner av sin egen undervisning av William Shakespeares¹ dramer. Enligt Lublin har Shakespeares pjäser haft och kan komma att fortsätta ha en betydande roll i upprätthållandet och underhållandet av könsroller som gör kvinnan underordnad. När originalproduktionerna gjordes i renässansens England bestod ensemblen av enbart vita män vilket innebar att kvinnor exkluderades helt från den konstnärliga arenan. Idag är Shakespeare den mest lästa författaren i det engelska och amerikanska utbildningssystemet, vilket kan ha spelat en betydande roll i bevarandet av en patriarkal struktur. Lublin menar att lärare behöver överväga förhållandena kring kvinnors sociala och historiska status när de arbetar med äldre texter, annars riskerar de att förstärka kvinnors underställda position i samhället (Lublin, 2004, s. 397, 401, 404).

Att arbeta med äldre texter utan att kommentera deras historiska kontext är en problematik som verkar gälla undervisning vid de svenska teaterhögskolorna. Anna Lund är kultursociolog, lärare och forskare. Under två års tid (2007-2009) följde hon det konstnärliga utvecklingsprojektet *Att gestalta kön* som extern forskare. Via projektet bedrev hon en etnografisk studie som hon beskriver i artikel 'Staging gender: the articulation of tactic gender dimensions in drama classes in a Swedish Context' (2013) publicerad i tidskriften *Gender and Education*. Lund menar att den västerländska teaterkanonen, med verk av bland annat Strindberg, Norén, Tjechov, Sofokles, Moliere, Beckett, Brook, Artaud, Bergman, Brecht, Stanislavskij och Shakespeare har en betydande roll inom den dagliga skådespelarträningen. I den kanoniserade världen finns det mer omfattande och fler roller för män medan rollerna för kvinnor är begränsade, både till antalet och utrymmet. Teatertraditionen i sig vilar på traditioner och normer som reproducerar vissa sätt att gestalta kön. Makten mellan könen är

¹ Engelsk dramatiker, skådespelare och poet

ofta fördelad till kvinnans nackdel. De får mindre scentid och deras roller finns på scenen för att stötta andras (mäns) behov. Män har huvudroller och kvinnor stöttande roller (Lund, 2013, s.911).

Lund (2013) visar att inom svensk teaterutbildning är det inte bara Shakespeares texter som upprätthåller könsroller utan även många andra texter tillhörande den västerländska teaterkanonen. Det här är något som Claudia Tatinge Nascimento anser även är fallet inom amerikansk teaterutbildning. I artikeln 'Burning the (monologue) book: Disobeying the rules of gender bias in beginning acting classes' (2001) publicerad i tidskriften *Theatre Topics* tar hon upp problematik som kan uppstå när dessa dramatiska texter används i undervisning. Artikeln är en reflekterandejämförelse av den amerikanska skådespelarutbildningen som Nascimento undervisar i och hennes egen skådespelarutbildning i Brasilien. Nascimento är professor i teater vid Wesleyan University i Connecticut och hon menar att många amerikanska teaterinstitutioner erbjuder ett tvådelat stöd för sexistiska värderingar. Det första tar plats inom den dramatiska litteraturen, där den patriarkala kanonen studeras. Den andra finns inom skådespelarklasser för nybörjare där innehållet i huvudsak är baserad på amerikansk realism. I den amerikanska skådespelarundervisningen hämtas mycket material till lektionerna från så kallade monologböcker. Dessa böcker består av monologer hämtade från teaterkanonen som har ett begränsat urval av olika typer av roller för kvinnor. Nascimento lyfter liksom Lund (2013) fram att kvinnliga karaktärsers funktion på scenen är att stötta den manliga protagonistens handlingar. Kvinnor har ofta en irrelevant eller marginell roll, de tjänar som stödsystem eller dekoration åt den manliga blicken, kvinnor ska förföra eller förföras av en manlig huvudroll. Män däremot har en involverad och aktiv roll i dramat (Nascimento, 2001, s. 145, 150).

Nascimento (2001) menar att monologerna i monologböckernas naturliga funktion är att sätta skådespelaren i en ram och visa upp denne för att bli utvald, en situation som författaren liknar vid prostitution vilket inte är en gynnsam utgångspunkt för lärande. Den kommersiella teaterns fokus på typecasting har dessutom också letat sig in i utbildningen, elever får i allt större utsträckning lära sig att sälja sig själva som bilder istället för artister. Många unga skådespelare får ofta tipset att välja en roll som ligger nära dem själva, vilket skapar problem då detta medför att sociala och yrkesmässiga förväntningar överlappar varandra och förstärker vad som anses vara lämpligt för deras kön. På detta sätt förstärker de kvinnliga studenterna omedvetet stereotyper och fördomar om kvinnor. Vidare menar Nascimento att det också finns en populär tro att skådespeleri är en produkt av känslor. Denna betoning på känslor och karaktärens psykologi hindrar eleven från att bli en kritisk tänkare, då eleven kan inbilla sig att tänkandet kan hindra hen från att känna fullt ut. Fokus på psykologisk realism och arbetsmarknadens krav blir således ett hinder för elevens utvecklande av kunskap (Nascimento, 2001, s. 152, 153).

Att kön är en avgörande faktor i tilldelandet av roller är något som Lund (2013) noterat på teaterhögskolorna i Sverige. Den kulturella ramen för utbildningarna har länge karakteriserats av heterosexuell hegemoni och falloscentrism, vilket påverkar den praktiska kunskapen som är tillgänglig för kvinnor respektive män i undervisningen. De båda könen har fått olika könsmanuskript att spela då deras kroppar och begär anses olika. Således hålls kvinnor och mäns erfarenheter separata, det skapas ingen kollektiv praktisk kunskap utan två typer av kunskap; en för kvinnor och en för män (Lund, 2013, s. 911).

Ulrika von Schantz, dramapedagog och filosofie doktor i teatervetenskap, har liksom Lund (2013) forskat och skrivit om genus, kön och maktförhållandena på svenska teaterhögskolor. I artikeln 'Ett rotsystem på spåren – om scenkonst och kön' (2007) publicerad i *Tidskrift För*

Genusvetenskap analyserar von Schantz utifrån fallosbegreppet en undervisningssituation vid Stockholms teaterhögskola. I artikeln diskuterar hon även teaterämnetts traditionella struktur och vad det har för betydelse för undervisningen. Enligt henne är den västerländska teaterns perspektiv den vita, medelålders, medelklassmannens heterosexuella perspektiv. Teaterhögskolan som institution bidrar till att vidmakthålla detta perspektiv då de i sin undervisning reproducerar den som en hegemonisk ordning. Inte minst för att skådespelarundervisningen ofta handlar om att iscensätta relationer mellan män och kvinnor med tydlig uppdelning mellan kvinnliga och manliga principer (von Schantz, 2007, s. 9, 11-12, 14).

Under året 2007 publicerades även von Schantz avhandling *Myt, makt och möte* (2007b). Avhandlingen berör en särskild (sub)verklighet som hon erfor när hon var observatör till ett specifikt skådespelarprogram som arbetade med projektet *Kön på scen*. Projektet *Kön på scen* startade som en studie mellan Teaterhögskolan i Stockholm, Mimskolan, Departementet för Nordiska språk och Departementet för Teaterstudier vid Stockholms universitet med stöd från svenska forskningsrådet. Syftet med projektet var att undersöka genus i skådespelarutbildning på högskolenivå, en utbildning som von Schantz menar pendlar mellan trender i framtiden och traditionell teaterhistoria, den kommersiella marknaden och estetiska ideal, samt en lång historia av manlig dominans. Enligt von Schantz kan skådespelarutbildningen ses som symbol för kulturell produktion av kön, en plats där lärare och studenter explicit måste handskas med diskurser av språk och kropp, kvinnligt och manligt, andra och sig själv, känslor och minnen samt begär och njutning. von Schantz trycker på att genus har en betydande funktion i skådespelarutbildningen och är djupt sammanhängande med kulturell hegemoni, historiska diskurser av skådespeleri likväl som myter, omedvetna teman och kön (von Schantz, 2007b).

Beth Watkins är professor i teater vid Allegheny College i Meadville, Pennsylvania och författare till artikeln 'The Feminist Director in Rehearsal: An Education' (2005) publicerad i tidskriften *Theatre Topics*. Artikeln är en reflektion som kretsar kring hur teaterutbildning kan förändras och hur hon i egenskap av lärare kan förändra sin undervisning för att komma bort från gamla invanda patriarkala strukturer som enligt henne präglar teaterundervisning. Watkins betraktar liksom von Schantz (2007a, 2007b) teater som en reproduktion av vår kultur och menar att vår kultur reproducerar könsnormer vilket leder till att teater blir en reproducent av könsnormer. Watkins har iakttagit att unga skådespelare ofta blir duktiga på att gestalta manér som tillhör deras inkodade kulturella syn på feminina och maskulina beteenden. I sin artikel utgår hon från Sandra Lee Bartky² som hävdar att kvinnor har blivit indoktrinerade från tidig ålder till att ha kontroll över sin vikt, rörelse, beteende och åtrå vilket betyder att de i förlängningen lärt sig att begränsa sig själva. Resultatet vid repetition i teaterklassrummet blir att kvinnor ofta är ovilliga att bli sedda eller känner olust över att någon dömer deras röster eller kroppar. Att ta sig förbi denna träning av foglighet över kropp och identitet är en stor utmaning för eleverna (Watkins, 2005, s. 187-188).

Christine Hatton är lektor vid School of Education på Newcastles universitet i Australien. Hennes forskning och publikationer har utforskat relationen mellan genus, historia och identitet i drama/teaterklassrummet med särskilt fokus på lärarens undervisning av unga flickor. I artikeln 'Backyards and boardlands: Some reflections on researching the travels of adolescent girls doing drama 1' (2003) publicerad i tidskriften *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, analyseras två olika fallstudier utförda i drama/teaterklassrummen på två flickskolor, den ena i Sidney och den andra i London. Hatton argumenterar för behovet av omstrukturering och anpassning av undervisningen i teaterämnet.

² Professor i filosofi och genusvetenskap

Hon påtalar att många länder idag har betydligt fler flickor än pojkar i drama/teaterklasserna på högstadiet. Men trots detta är kursplan och undervisning oftast uppbyggd efter en patriarkal struktur. Enligt Hatton väljer drama/teaterlärare sällan att ge genus och kön prioritet i vad hon kallar 'det nya inkluderande' drama/teaterklassrummet. Det ses snarare som ett generellt problem som är del i ett större landskap av olika skillnader som har lika stort behov av att tacklas genom drama. Hatton ställer sig frågan ifall det breda synsättet egentligen används till att ignorera flickors speciella behov av drama då de är fler än pojkar i många av västvärldens drama/teaterklasser (Hatton, 2003, s. 140, 142).

Hattons (2003) artikel lyfter även problematik inom teaterämnet, då hon menar att det också är uppbyggt av patriarkala strukturer. Historiskt sett har kvinnor nekats tillträde till scenen och dess texter, det är först under det senaste seklet som kvinnlig närvaro i konstformen har ökat. Kvinnliga dramatiker, pjäser med kvinnlig tematik samt representation på scen är nu accepterat. I vissa länder undervisas det numera om kvinnliga dramatiker och regissörer. Men Hatton menar att svårigheten för lärare med att hitta bra material, metoder och texter för klasser med kvinnliga elever kvarstår. Detta leder till att de kvinnliga eleverna oftast får spela roller som 'den andra' samt att kvinnans berättelse sällan är i centrum, vilket i sin tur leder till ett didaktiskt dilemma för Hatton som lärare: "As an educator of girls, my concern is what this translates into in terms of what they learn about being girls as they are continually cast as outsiders in their learning within the art form" (2003, s. 140). Kulturella föreställningar är något som Hatton ser påverkar hur elever väljer att engagera sig i roller, tolka dialoger samt sättet de väljer att närmar sig pjäser, men även hur elever tar till sig kunskap. Att skapa teater är i sig självt en handling av kulturell produktion. Hatton anser att en medvetenhet kring detta kan hjälpa läraren att istället använda sig av dramat för att försöka bryta de kulturella normer som reproduceras (Hatton, 2003, s. 140-141).

Drama/Teaterlärarna och forskarna ovan lyfter delar av teaterämnets historiska och traditionella struktur som påverkat bildandet av kön- och genusnormer. Lublin (2004) tar upp Shakespeare och att lärare inte ska glömma bort vilka historiska kontexter dramatiska texter är skrivna i. Lund (2013) för diskussionen vidare till den svenska teatertraditionen och vad det innebär att teaterhögskolorna reproducerar den. Samma problematik visar Nascimento (2001) finns i USA. von Schantz (2007) har såväl som Lund (2013) byggt sin studie på svenska teaterhögskolor och visar i sin avhandling och artikel på den manligt rådande hegemonin. Watkins (2005) lyfter betydelsen av att kvinnor och män får olika utbildning då de skolas in i respektive könsroll. Hatton (2003) pekar på flera didaktiska dilemman som skapas av att teaterundervisning bedrivs utifrån patriarkal struktur i kursplan såväl som i undervisning.

3.2 Kön som något formbart

Det finns flera olika teorier om genus och kön. I kapitlet nedan presenteras de tankar och teorier som några av drama/teaterlärarna redogör för i sina artiklar om hur vi människor skapar genus och kön.

När Lublin (2004) diskuterar Shakespeares betydelse för upprätthållandet av manliga och kvinnliga könsföreställningar i tidigare nämnda artikel, använder han Freedmans³ förklaring av Lacans⁴ psykoanalys. En teori där kvinna och man är produkter av ett språkligt definitionssystem, oavsett deras biologiska skillnader, kvinna är 'inte man' och man är 'inte kvinna'. När vi föds vet vi ingenting om könsroller. Det är vid introduktionen av språket som

³ Docent i Engelska

⁴ Fransk psykoanalytiker

vi får lära oss att vi tillhör kategorin 'man' eller 'kvinna'. Det är inte en essens av maskulinitet eller femininitet som definierar dessa kategorier, utan de lärs ut genom språket och utförandet av roller inom den rådande kulturen. Lublin menar att Elizabeth Grosz⁵ tar detta ett steg längre genom att hävda att det inte är den materiella kroppen på ena sidan och de historiska och kulturella representationerna på den andra, utan att dessa representationer konstruerar den materiella kroppen och hjälper till att producera den som sådan. Materiella kroppar upplevs oftast som verkliga och de regler som dikterar deras konstruktion är ofta svåra att upptäcka. Vidare hänvisar Lublin till Judith Butlers⁶ förklaring att köns verklighet skapas genom ihållande sociala föreställningar, vilket innebär att könets essens är en del av strategin som finns för att hålla könets performativitet dold (Lublin, 2004, s. 402).

Likaså Pam Nilan, professor i sociologi vid Newcastles universitet i Australien, menar att kön skapas i en språklig och kulturell kontext. Nilan har gjort en etnografisk studie utförd på en dramaklass i New South Wales som beskrivs i artikeln 'Making Up Men' (1995) publicerad i tidskriften *Gender and Education*. I artikeln belyser hon hur eleverna reproducerar och upprätthåller maskulina könsnormer och strukturer vid skapandet av roller i en pjäs. För att få förståelse för hur genus och kön reproduceras och upprätthålls i klassrummet menar hon att vi bör studera pojkar såväl som flickor. Därför är Nilans utgångspunkt för studien maskulinitet och könsidentiteten man. I artikeln beskrivs det att de kvinnliga eleverna inte var passiva i konstruerandet av könsstrukturerna i pjäsen utan både de manliga och de kvinnliga eleverna bidrog till att reproducera manliga könsnormer hos de fiktiva karaktärerna. Det utfördes dock på olika sätt. De kvinnliga eleverna objektifierade de manliga karaktärerna genom att endast fokusera på karaktärernas yttre medan de manliga eleverna gav dem bakgrundshistorier och som Nilan beskriver mer djup. I artikeln använder Nilan sig av Reawyn Connells⁷ teori om att människors identiteter inte endast är skapade genom språkliga sammanhang utan är konstruerade i relation till kollektivets behov av att upprätthålla familjära identiteter. Sättet som maskulinitet är representerad i kulturell text är ett anförande, men även en handling i den kulturella och historiska konflikten över hur maskulinitet i sig är definierad och reglerad. Bilder av maskulin identitet får mening för att de ingår i en semiotisk kedja av manliga markörer men också genom att de är i opposition till bilder av den feminina identiteten. Mannen representerar egenskaper som hårdhet och modighet, motsatser till detta tillskrivs kvinnan och 'mindre manliga' män (Nilan, 1995, s. 175-177, 184-185).

I tidigare nämnda artikel av von Schantz (2007a) refererar hon till den franska filosofen och feministen Simone de Beauvoirs⁸ bok *Det andra könet* från 1949 och hennes beskrivning av kroppen som en situation. "Det gäller att ta reda på hur naturen genom historien har återskapats hos henne; det gäller att ta reda på vad mänskligheten har gjort med människohonan"(genom von Schantz, 2007a, s. 8). Kvinnan är på grund av sin reproduktionsfunktion underkastad mänskligheten (mannen) men bara genom ett samhälles idéer om hennes kropp blir den till levd verklighet. Detta bygger von Schantz sedan vidare med Butlers teori om att se kroppen som en diskursiv formation. Till skillnad från de Beauvoir ser inte Butler könsfunktionerna som naturgivna utan dessa är tolkningsbara. Genus är en serie upprepade akter som skapar kön som en självuppfyllande profetia. Det biologiska könet med givna funktioner låser fast oss vid en över- och underordning och Butler vill bort från detta naturtänkande (von Schantz, 2007a, s. 8).

⁵ Professor i filosofi

⁶ Amerikansk filosof, feminist och queerteoretiker

⁷ Australiensisk sociolog, betydande inom mansforskning

⁸ Fransk filosof, existentialist och feminist

Butlers teorier används även av läraren Alison Ramsay som har en MA i Applied Theatre vid Manchesters Universitet. Hennes forskningsområde inkluderar flickor och drama/teaterundervisning samt hur drama/teater i dagens klassrum är mätt och värderat. I artikeln 'Girls' Bodies, Drama and Unruliness' (2014) publicerad i tidskriften *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance* presenterar hon en kvalitativ fallstudie gjord med tonårsflickor i en drama/teaterklass. Här utgår Ramsay från Butlers teoretisering av kön som en rad upprepade beteenden inom en hårt hållen reglerad ram. Könsidentitet betraktas som performativt och framkommen ur kulturell reproduktion där heterosexualitet är norm. En kropp definieras endast utifrån maskulint och feminint. Vidare utvecklar Ramsay sitt resonemang genom att presentera Butlers syn på upprätthållandet av genus och kön som ett icke statiskt tillstånd av kroppen utan en labil upprepandeprocess. Det innebär att det finns möjlighet för ombildning och omformulering av beteenden vilket i sin tur kan leda till underminering av normerna som omsluter och upprätthåller genus och kön. De här teorierna baserar hon sin studie på då hon vill utforska möjligheter för ombildning av normer inom fysisk humor. Ramsay menar att fysisk humor är knuten till maskulinitet och den manliga kroppen och att det inte är passande det feminina beteendet så som det är kodat i dagens samhälle. Kvinnliga utövare inom komik och humor ses som underlägsna sina manliga kollegor för den kvinnliga kroppen blir inte rolig när den trillar och slår sig eller på annat sätt utsätter sig för skämtvåld som är vanligt inom slapstick och gags (Ramsay, 2014, s 373-374).

Drama/Teaterlärarna och forskarna ovan tar upp olika ingångar till kön som något formbart. Lublin (2004) lyfter tanken om att kön skapas i en språklig och kulturell kontext samt att sociala konstruktioner hjälper till att hålla könets performativitet dold. Nilan (1995) menar liksom Lublin att kön skapas i språklig och kulturell kontext, men hon hävdar att vi gör detta för att kollektivet har ett behov av att upprätthålla familjära identiteter. von Schantz (2007) lyfter teorin att genus är en serie akter som skapar vårt kön, det är med andra ord inte naturgivet. Ramsay (2014) bygger vidare på detta resonemang och menar att det därför finns möjlighet till ombildning och omformering av våra beteenden.

3.3 Arbete med genus och kön i och genom drama/teaterundervisning

Utifrån problematiken kring genus och kön i teatertraditioner och teaterundervisning presenterar forskarna och lärarna olika tillvägagångssätt som lärare har arbetat med genus och kön i sina klassrum. Forskarna och drama/teaterlärarna har i sina artiklar olika utgångspunkter i utbildningsnivå, vissa har utgångspunkt i konstnärlig högskola medan andra i grundskola och gymnasium.

I tidigare nämnda artikel skriver Lund (2013) om läraren Kristina Hagström Ståhls arbete med kursen *The Modern Breakthrough* på teaterhögskolan i Stockholm, som var en del i projektet *Att gestalta kön*. Lund vill undersöka hur relationen mellan aspekter av taktisk kunskap och pedagogisk användning av Butlers teori om performativitet kan användas för att förstå hur och om kunskapsändringar kan ske via kroppen. Det är essentiellt att känna till betydelsen av kroppen vid analys av hur genusteori kan bli implementerat i praktiken. Vidare hänvisar Lund till Polanyis⁹ begrepp tyst kunskap som innebär att vi kan veta mer än vad vi kan verbalisera. Det existerar en annan typ av vetande som inte kan läras ut genom skrift eller ord och som behöver en annan typ av inläring. En person kan inte bli en skicklig lärare, skådespelare eller

⁹ Ungersk-brittisk filosof, kemist och ekonom

doktor endast genom läsning, eller som Polanyi skriver “*An art which cannot be specified in detail cannot be transmitted by prescription, since no prescription for it exists*” (genom Lund, 2013, s. 908). Lund menar att detta är sant när det gäller den könade kroppen också. Människor reflekterar sällan över hur de gör kön utan de bara gör det. Enligt Lund kan kanske kön ses som en form av tyst kunskap som kan artikuleras via kroppen. Detta resonemang grundar hon på att Polanyi betonar att människor i all interaktion de har med världen använder sina kroppar som instrument. Hagström Ståhls största utmaning under kursen var att få det osynliga synligt i praktiken. Tillsammans med studenterna la hon ner åtskilliga timmar på att få dem att förklara och utforska med hjälp av sina kroppar vad det innebär att se kön som något performativt och kroppen som en situation, vilket både de Beauvoir och Butler föreslår. En skådespelare arbetar konstant med sin kropp och formar den i relation till vad den ska göra. Om kroppen ses som en situation, ur ett könsperspektiv, betyder det i praktiken att skådespelaren måste se kroppen som en process och se hur saker utvecklas i kroppen genom vanan att göra det (Lund, 2013, s. 907-909, 913, 914).

Syftet med kursen *The Modern Breakthrough* var att rucka på strukturerna kring vilka pjäser som brukade väljas i den ordinarie undervisningen samt rollsättningen. Hagström Ståhl gav sina elever pjäserna *Dömd* av Alfrid Agrell¹⁰ och *Fodringsägarana* av August Strindberg, en kvinnlig respektive en manlig dramatiker. Sedan lottade hon ut rollerna till eleverna, så att det blev en så kallad blind rollsättning. Eleverna arbetade sedan utifrån denna lottning med pjäserna i grupper utan diskussion gällande kön. Alla grupper gestaltade heterosexuella par som handskades med en heterosexuell kultur, oavsett om de var ett enkönat eller tvåkönat par. Hagström Ståhl menar att könet inte borde få vara avgörande för vilken roll skådespelare bör spela då kön är något performativt, det vill säga något som vi gör och inte något som vi är. Genom blind rollsättning är det också möjligt att bryta de rådande föreställningarna kring att en viss typ av person bör spela en viss typ av roll. En annan positiv effekt av denna form av rollsättning är att studenterna inte behöver inbilla sig att de har fått en viss roll på grund av en dold agenda så som att det skulle vara baserat på deras svagheter eller styrkor i deras skådespeleri. Tankar som dessa är hämmande inom utbildningen då det kan leda till att studenterna börjar hålla tillbaka sig själva och inte vågar ta risker och utvecklas (Lund, 2013, s. 913).

Olika sätt att fördela roller på är något som flera av författarna har arbetat med och studerat i sina klassrum. Lublin (2004) presenterar i tidigare nämnda artikel förslag på hur Shakespeares texter kan kommenteras och analyseras genom rollsättning. Lublin anser att för att kunna försvara att vi fortfarande använder Shakespeares verk i skolundervisningen idag måste texterna kommenteras och analyseras. I sin egen undervisning av Shakespeares texter har Lublin lagt mycket tid på att diskutera tillsammans med sina elever vad ‘kvinna’ och ‘man’ är idag och hur synen på könen har förändrats över tid. Huvudfokus för undervisningen har varit könsöverskridande rollsättning, då könsstrukturerna och maktförhållandena mellan könen i texterna blir mer synliga när vi byter kön på karaktärerna. Lublin menar att genom den könsöverskridande rollsättningen kan han tillsammans med sina elever undersöka Shakespeares konstruktioner av kön. Rollsättningen ger även eleverna utrymme att upptäcka hur Shakespeares arbete propagerar ett heterosexuellt universum där det råder en specifik förståelse av maskulinitet och femininitet. Genom denna typ av arbete kan studenterna själva utforska konstruktion och performativitet av kön. Feminism börjar med en medvetenhet om kvinnors exkludering från den manliga sociala, politiska, sexuella, intellektuella och kulturella diskursen. Enligt Lublin skapar den könsöverskridande rollsättningen möjlighet att utforska hur språk, både privat och på scenen, kan användas till att underhålla uteslutandet av

¹⁰ Svensk författare och dramatiker

kvinnor i samhället. Teaterundervisningen kan användas som ett medel för att få studenter att nå förståelse av feministisk teori och historia (Lublin, 2004, s. 403, 407).

Likaså Nascimento (2011) har arbetat med könsöverskridande rollsättning i sin undervisning för att undersöka könsroller och sexuell orientering, vilket hon skriver om i tidigare nämnda artikel. Genom att låta två kvinnliga elever spela Natasha och Lomov i Anton Tjechovs¹¹ pjäs *Förslag till ett giftermål* får scenen då grannen Lomov kommer för att fria till Natasha helt nya lager då scenen ursprungligen är skriven för ett heterosexuellt par. Hur historien berättas på scenen är avgörande för vilken historia som berättas. Med denna rollsättning i scenen upplevde eleverna att de läste in andra oväntade saker i berättelsen (Nascimento, 2001, s. 155).

Könsöverskridande rollsättning är en metod som även Watkins (2005) beskriver i sin tidigare nämnda artikel, men hon använder det tillsammans med Bertholt Brechts¹² episka teater. Att kunna rollsätta kvinnor och män oberoende av rollernas könstillhörighet ser Watkins som en lösning för att kunna arbeta med pjäser där mansrollerna är dominerande. Det kan dessutom tillföra att publiken utmanas i sina föreställningar om vilka beteenden kön bör ha. Huvudfokus i artikeln är frågan hur hon kan ändra sin undervisning så att studenter kan erfa och inhämta kunskap utan gamla invanda patriarkala strukturer som annars präglar teaterundervisning. Med hjälp av Brechts episka teater och feministisk pedagogik vill hon få elever att upptäcka och ifrågasätta rollers kön. Watkins menar att den realistiska teatern ser på karaktärens könsidentiteter som en självklarhet och för att bryta de invanda föreställningarna kring kön vänder hon sig till en icke realistisk teaterpolitik. Den episka teaterns strategi anser hon användbar då den innehåller den så kallade verfremdungseffekten. Genom den kan elever uppmuntras till ett utforskande arbete om kön, genus, identitet och deras maktförhållanden och på så vis även få en djupare förståelse för konstformen. Watkins tar upp det paradoxala med att just Brechts teatermetod med fördel kan användas för en feministisk agenda då Brecht är känd för att ha varit nedsättande mot sina kvinnliga samarbetspartners. Verfremdungseffekten kan användas till att exponera kön, att ikläda sig könet som en kostym och göra det till en symbol för rollen och inte identiteten för rollen. När kön blir främmandegjort så blir det synligare vilket gör att åskådaren lättare kan se teaterns teckensystem som just ett teckensystem. En av bakgrunderna till studenternas inkodning av kön anser Watkins bottna i deras indoktrinering av den amerikanska realismen och Stanislavskijs¹³ system. Brechts arbetssätt blir därför ett starkt hjälpmedel för studenterna att ruckas ur sina banor då hans episka teater tar avstånd från den realistiska teatern (Watkins, 2005, s. 186-187, 189).

Professor Richard Sallis menar att etnodramatisk forskning kan vara ett gynnsamt tillvägagångssätt för att uppmärksamma könsstrukturer i klassrummet, vilket han skriver om i sin artikel 'Ethnographic performance a chance agent for drama teaching and learning' (2014) publicerad i tidskriften *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*. Sallis undervisar i Drama/Theatre education på Melbourne Graduate School of Education vid Universitetet i Melbourne, Australien. Sallis var intresserad av att undersöka hur pojkar gestaltar kön i klassrummet och vilken påverkan lärare och andra elever har för deras skapande och reproduktion av kön. I artikeln skriver Sallis om den etnodramatiska studie han genomfört på en tvåkönad skola i Melbourne med 12-18 åriga teaterlever. En etnodramatisk studie innebär att material samlas in genom etnografiska intervjuer samt

¹¹ Rysk dramatiker, författare och läkare

¹² Tysk teaterteoretiker, regissör och dramatiker

¹³ Rysk teaterteoretiker, regissör och skådespelare

deltagarobservationer. Det insamlade materialet sammanställs sedan till ett manus som därefter spelas upp som en föreställning för gruppen forskningen är riktad till, i detta fall lärare och elever inom teaterämnet. Eleverna som var deltagare i studien var också med under manusskrivarprocessen och fick möjlighet att komma med förslag och förklara motiven bakom sina handlingar. Dessa elever spelade sedan sig själva när studien spelades upp. Lärarna som deltog i studien upplevde att formen för den etnodramatiska forskningen var mycket gynnsam för dem, då de kunde ta till sig resultatet av studien på ett helt annat sätt än om den hade varit skriftlig. Genom att se händelserna som utspelats under studien på scen kunde lärarna tydligt se strukturen mellan könen som präglade arbetet i klassrummet. Något som blev extra tydligt var den manliga dominansen i klassrummet, pojkarna pratade mycket mer än flickorna. Studenterna som deltagit i studien upplevde också studien som positiv då de ansåg att de efteråt kunde reflektera kring sig själva och sin plats i klassrummet, samt hur flickor och pojkar betedde sig olika under lektionerna (Sallis, 2014 s. 314, 316, 322, 323).

Hatton (2003, 2013) fokuserar till skillnad från Sallis (2014) på flickors plats i klassrummet. Hon menar att berättartekniker är ett gynnsamt arbetssätt för att närma sig genus och kön, då vi genom att använda fantasi kan bryta våra inbyggda föreställningar av kön. Eftersom fantasin tillåter oss att föreställa oss själva annorlunda och att göra saker annorlunda. Med hjälp av teater och drama kan vi lära oss att kön och identitet är ett flytande arbete i process, något hon visar i sina studier beskrivna i artiklarna 'Educating Rita and her sisters: using drama to reimagine femininities in school' (2013) och 'Backyards and boardlands: Some reflections on researching the travels of adolescent girls doing drama 1' (2003). Båda artiklarna publicerades i tidskriften *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*.

I 'Educating Rita and her sisters: using drama to reimagine femininities in school' (2013) presenteras en fallstudie utförd i en drama/teaterklass på en flickskola i England där eleverna fick arbeta med en historia om en flicka vid namn Rita som byter skola. Processen för hur den dramatiska berättelsen togs fram tillsammans med eleverna var designad för att ge flickorna ett fiktivt rum där de kunde problematisera kunskap och överväga alternativ för hur de kan gestalta könet flicka. Genom att skapa och arbeta med Ritas historia blev flickorna inbjudna att överväga sätt att motverka destruktiva och bestämda diskurser som kan påverka och forma kvinnlig ungdom. Rita stöter på en rad problem hämtade från feministisk pedagogik, sociologi och poststrukturalism vilket skapar en realistisk väv av spänningar, utmaningar och ambivalens. Historien berör en rad olika koncept så som identitet som ett projekt, elevernas kulturella kapital som flickor och Butlers heterosexuella matris. Hatton menar att kön och ens känsla av femininitet är socialt konstruerade genom könsregim och konstituerat genom diskurser och maktrelationer. Kön är ett dagligt projekt av rekonstruktion och interpretation, vilket gör det möjligt att förändra (Hatton, 2013, s. 157, 158, 159).

I studierna från 2003 som beskrivs i 'Backyards and boardlands: Some reflections on researching the travels of adolescent girls doing drama 1' använde sig Hatton också av berättartekniker. Artikeln utgår från två olika fallstudier på två flickskolor, den ena i Sidney och den andra i London. Berättarteknikerna användes som ett medel för att flickorna i de båda drama/teaterklasserna ska få möjlighet att utforska och berätta historier som rör deras verklighet. Genom olika konstformer kan elever ges möjlighet att leka med andra versioner av sig själva. De får chans att skapa historier som berör dem individuellt och kollektivt, både från verkligheten och fantasin. Genom drama/teater kan de gestalta alternativa roller, åsikter och synsätt. Eleverna kan föreställa sig olika sätt som de integrerar med andra människor och det kan skapas nya insikter för hur de väljer att gestalta sig själva i olika kontexter, i skolan såväl som utanför (Hatton, 2003, s. 143).

Drama/Teater är något som Hatton (2003) trycker på är speciellt viktigt för just flickor i tonåren. Hon menar att drama/teaterämnet kan fungera som ett forum där flickor får undersöka och arbeta med kriser som uppstår i tonåren och på så vis synliggöra deras berättelser. Det kollektiva arbete och gestaltningen bidrog till trygghet för utforskande och flickorna i studierna fann att drama/teater fungerade som ett rum där deras röster fick höras. De upplevde det som ett sätt att kunna samtala mer öppet och i klartext genom själva gestaltandet. Det i sin tur ledde till att gränserna för deras privata jag suddades ut och tillät dem själva, alltså subjektet, att komma ut i det gestaltade rummet. Hatton trycker precis som Lublin (2004) på att drama/teaterlärare behöver vara medvetna om att varje teaterstycke bidrar till ett upprätthållande samt möjligen ett förstärkande av kulturella normer. Likaså bidrar lärare till ett begränsat identitetsskapande genom deras drama/teaterarbete med flickor. Men Hatton ser möjlighet att använda dramaprocessen för att avkoda genus och könsnormer samt transformera oss själva, att motverka myter samt börja dialog om hur vi är och vad vi kan bli (Hatton, 2003, s. 144, 152).

Ramsay (2014) utforskar också kvinnliga normer i sin kvalitativa fallstudie, men hennes utgångspunkt är tillskillnad från Hatton (2003, 2013) det fysiska uttrycket och inte berättelserna. Genom fysisk komedi skapar hon ett rum endast för flickor där det blir mer tillåtet att bryta kvinnliga föreställningar och låta dem bli allt mer 'unruly/unruliness' som i denna text översätts till otämjd. Just otämjdheter är något som drama/teaterklassen försöker närma sig då detta ses som en förutsättning för humor. Ramsay beskriver hur två elever arbetar med en övning där de båda ska försöka ta en stol ifrån varandra, en sketch traditionell inom slap stick. Arbetet med sketchen går lättare när de två flickorna arbetar med att släppa hämningar och närma sig begreppet otämjd. Genom slapstick får eleverna öppet håna idealbilder och normer för kön och på så vis, om än bara för en liten stund, lösa upp vad det innebär att vara 'kvinna'. Den komiska versionen av femininitet kan ses som en liten men väldigt viktig handling för motstånd mot de pålagda könsföreställningar som kretsar runt flickorna menar Ramsay (2014, s. 380-382).

Genom sin studie har Ramsay (2014) sett ett resultat som hon menar förstärker Hattons (2003) tes att flickor i tonåren är i extra stort behov av drama. Ramsay vidareutvecklar Hattons tes genom att lyfta fram Gallaghers¹⁴ artikel 'Drama Education in the Lives of Girls: Imagining Possibilities' från 2001. I den framgår det att flickor i ett tvåkönt klassrum utsätts för en orättvis och ojämn spelplan för lärande. Ramsay menar att det kan vara så att flickor har ett behov av ett drama/teaterklassrum utan pojkar för att undkomma den manliga blicken. Ett så kallat 'flick-vänligt-flickor-endast' utrymme i skolan kan underlätta för att få flickor att kunna utforska och utmana de annars normbildande föreställningarna om sitt kön inom teater och drama (Ramsay, 2014, s. 382).

Drama/Teaterlärarna och forskarna ovan redogör för olika sätt som lärare kan arbeta på för att närma sig genus och kön i drama/teaterundervisning. Lund (2013), Lublin (2004) och Nascimento (2001) lyfter olika typer av rollsättning, blind rollsättning och könsöverskridande rollsättning, som användbara metoder för att bryta könsnormerna som råder inom teaterundervisningen. Watkins (2005) visar på Brechts episka teaters användbarhet och framförallt verfremdungseffekten. Sallis (2014) menar att genom att bedriva etnodramatisk forskning kan vi synliggöra såväl dolda strukturer i klassrummet samt hur undervisning bedrivs för och av lärare. Hatton (2003, 2013) förespråkar användandet av berättartekniker

¹⁴ Professor vid University of Toronto, Ontario Institutet for Studies in Education

och fantasi i arbeta med genus och kön i klassrummet. Ramsays (2014) menar att vi behöver bryta kroppsliga normer för att kunna bryta strukturer.

3.4 Sammanfattning

I vår litteraturstudie kan vi konstatera att flera av forskarna och drama/teaterlärarna lyfter teaterämnetns historiska och traditionella struktur som något som påverkar bildandet av genus- och könsnormer. Något som de menar återfinns i såväl undervisningsstrukturen som i dramatiska texter (Lublin, 2004, Nascimento, 2001, Lund, 2009, von Schantz, 2007, Watkins, 2005, Hatton, 2003, 2013). Vidare kan vi utläsa att genus och kön kan ses som något formbart (von Schantz, 2007, Ramsay, 2014) och att det skapas genom en språklig och kulturell kontext (Lublin, 2004, Nilan, 1995).

Utöver detta beskriver majoriteten av forskarna och drama/teaterlärarna olika sätt som lärare kan arbeta med genus- och kön i och genom teaterämnet i klassrummet (Lund, 2009, Nascimento, 2001, Lublin, 2004, Watkins, 2005, Sallis, 2014, Hatton, 2003, 2013). Några av tillvägagångssätten de föreslår är olika typer av rollsättning, berättartekniker samt arbete med Brechts Verfremdungseffekt.

4 Diskussion

Diskussionsdelen är uppdelad i en metoddiskussion och en resultatdiskussion. I metoddiskussionen diskuteras metoden och hur den har påverkat arbetet. I resultatdiskussionen diskuteras resultatet i förhållande till problemformuleringarna och vad det har för betydelse för oss i vår kommande yrkesroll.

4.1 Metoddiskussion

Som vi skrev inledningsvis är det huvudsakliga syftet med att göra en litteraturstudie att skapa en överblick över ett avgränsat forskningsområde. Genom denna litteraturstudie har vi försökt att undersöka vad forskning och referentgranskat material säger om genus och kön i teaterundervisning. Då det stod klart redan i vår inledande översiktssökning i *Supersök* att det finns begränsat med forskning om teaterdidaktik som behandlar svenska förhållanden valde vi att göra breda avgränsningar i sökningar i databaserna, för att få så mycket material som möjligt. Detta ledde till att vi breddade vårt tidsspann, sökte forskning och referentgranskat material som berör alla utbildningsnivåer samt även andra länder trots att deras skolsystem skiljer sig från det svenska. Vi valde också breda frågeställningar då vi var intresserade av att se vad som var beforskat inom området.

Begreppet *aktuell forskning* är en vag benämning inom forskning då det kan skilja sig markant mellan olika forskningsfält. Vad som är aktuell forskning inom till exempel medicinsk forskning skiljer sig avsevärt från ämnesdidaktisk forskning. Då vi fann äldre material som vi ansåg var intressant och viktigt att ta med i vårt resultat valde vi att utvidga vårt tidsspann till 1995. Men materialet utöver det är hämtat från 2001 till 2014.

Vi kan se att artiklarna vi behandlar i vår resultatdel huvudsakligen hittades genom den pedagogiska databasen *ERIC*. En möjlig anledning till detta kan vara att våra första sökningar gjordes i *ERIC*. Vid fortsatta sökningar i andra databaser fick vi upp samma artiklar. Dessa hade således lika gärna kunnat hämtas från till exempel *MLA International bibliography* om vi börjat vår sökning i den databasen. Artiklarna är publicerade i e-tidskrifterna *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, *Education and Gender*, *Theatre Topics* och *Tidskrift För Genusvetenskap*.

De engelska begreppen *gender* och *drama* har flera betydelser och detta har påverkat vår sökning och vårt resultat. Enligt NE (2016a) används ordet kön parallellt med genus med samma betydelse, därav valde vi att översätta *gender* till kön. Samma problem har det varit med ordet *drama*. Detta är något som har påverkat vår läsning av artiklarna. Ibland har det varit svårt att avgöra om det är teater eleverna arbetar med i undervisningen eller om det är drama. I Sverige och i andra länder kan drama användas som metod i teaterundervisning. Men i de engelskspråkiga länderna representerade i artiklarna har de inte samma uppdelning mellan begreppen vilket leder till att det har varit svårt att urskilja vad lärandemålet i lektionerna som beskrivs har varit. Då vårt syfte har varit att undersöka hur lärare arbetar med genus och kön i teaterundervisning och då drama används i teaterundervisning har vi valt att inkludera båda begreppen.

Som vi nämnt ovan valde vi att bredda vår sökning. Således har forskning och referentgranskat material inkluderats som behandlar utbildning på högre konstnärlig nivå och grundskola. Anledningen till det var att forskning om teaterdidaktik är ett ungt fält i Sverige och det finns lite forskning knuten till den svenska gymnasieskolans estetiska program med inriktning teater. Följaktligen fann vi mestadels forskning och referentgranskat material från

andra länder och i huvudsak från engelskspråkiga länder. Det här är något som kan ha haft betydelse för vårt resultat. Det svenska skolsystemet skiljer sig från skolsystemen i Australien, England och USA vilket vi är medvetna om. Trots detta har vi valt att inkludera forskning och referentgranskat material från dessa länder då vi anser att vi kan applicera stora delar av innehållet på den svenska teaterundervisningen. Likaså skiljer sig undervisning mellan yngre och äldre åldrar, men även detta menar vi är möjligt att transformera till teaterämnet på gymnasieskolan.

Vi valde att begränsa oss till teaterämnet och inte söka efter forskning och referentgranskat material inom de andra estetiska ämnesområdena. Om vi hade inkluderat det hade antagligen vårt resultat sett annorlunda ut då till exempel forskning om musikdidaktik är ett äldre och mer etablerat område än forskning om teaterdidaktik. Rollgestaltning är en stor del av teaterämnet på gymnasiet, till exempel i kurserna *scenisk gestaltning 1, 2 och 3*. Denna typ av arbete påverkas av samhällets syn på genus och kön. Teaterrelevansens lärande sker i huvudsak via kroppen. Gestaltning och kroppsspråk är objekt för lärande i teaterämnet men också redskap för konstruktion av genus och kön. Eftersom dessa aspekter av lärande i teaterämnet är så tätt förankrade med begreppen genus och kön fann vi det angeläget att undersöka dessa i förhållande till enbart teaterklassrummet och inte de andra estetiska ämnena. Då vi ska arbeta med teaterämnet i framtiden anser vi att forskning direkt knuten till teater är mer relevant för oss i egenskap av blivande teaterlärare.

Under sökningen fann vi att träffarna gav oss material som behandlar endast två av de tre hörnplena som står beskrivna i ämnesplanen för teater på gymnasiet, nämligen berättaren och berättelsen medan rummet saknades. Det vi fick upp var artiklar som anknöt till rollgestaltning, dramatiska texter och dramatiska berättelser, men till exempel inget om scenografi, kostym och mask. Kanske hade vi fått träffar på forskning inom fler aspekter av teaterämnet om vi haft andra sökord som varit mer specifikt riktade mot dessa områden. Vi finner det dock intressant att rummet inte var representerat i vår breda sökning då det också är en del av ämnet.

Av de tio artiklarna presenterade i resultatet är sju av författarna kvinnor och två av författarna män. Eftersom vår problemformulering handlar om genus och kön menar vi att även detta kan tänkas säga något om resultatet. Därför har vi valt att inte vara könsneutrala gällande författarnas pronomen i texten. Underlaget är dock för litet för att kunna göra några generella uttalanden kring detta, men vi finner ändå tanken intressant att det verkar som att ämnet tycks intressera fler kvinnor än män.

Forskarna och tillika författarna till artiklarna i resultatet kommer från två olika forskningsfält. von Schantz (2007), Lund (2013) och Nilan (1995) har ett sociologiskt perspektiv och närmar sig den lyfta problematiken i artiklarna från ett utifrånperspektiv och visar på så vis på strukturer och problematik inom området. Hatton (2003, 2013), Ramsay (2014), Lublin (2004), Nascimento (2001), Sallis (2014) och Watkins (2005) är lärare inom teaterområdet och diskuterar i sina artiklar hur lärare kan arbeta med didaktiska dilemman. Hatton (2003, 2013), Ramsay (2014) och Sallis (2014) har utfört studier som de utgår från i sina artiklar, medan Watkins (2005), Lublin (2004) och Nascimento (2001) reflekterar utifrån egna erfarenheter från sin undervisning. Följaktligen bidrar forskningsfälten till olika perspektiv som ger läsaren möjlighet att se problematiken kring genus och kön ur flera vinklar.

Vid kategorisering av artiklarna utgick vi ifrån tre olika teman. Dessa teman är dock färgade av våra erfarenheter av teater och jämställdhet, något som kan ha gjort att vi letat efter redan känd information. Något som vi fann intressant var att flera av forskarna och

drama/teaterlärarna utgick från Butlers teorier om performativitet i sina artiklar, vilket inte är den enda teorin kring genus och kön. Men återigen är vårt underlag inte tillräckligt stort för att kunna dra någon slutsats från detta. Däremot framgår det att samtliga forskare och drama/teaterlärare argumenterar för teaterns traditionella struktur som något som påverkar utbildning och att kvinnor och män således får olika kunskaper.

4.2 Resultatdiskussion

Litteraturstudiens syfte var att öka förståelse och kunskap kring hur genus och kön kan förstås i relation till teaterundervisning på gymnasiet, utifrån frågorna:

- Hur diskuteras genus och kön i teaterundervisning i aktuell forskning samt referentgranskat material?
- Hur kan lärare arbeta med genus och kön i teaterundervisning?
- Vilka teorier om genus och kön finns representerade i aktuell forskning samt referentgranskat material som undersöker teaterdidaktik?

I nedanstående diskussion lyfts några aspekter från resultatet som kan ge vidare insikt och förståelse för hur lärare kan förhålla sig till dessa begrepp i undervisningen och klassrummet.

Flertalet av forskarna och drama/teaterlärarna betonar i sina artiklar vikten av en medvetenhet kring teaterämnets traditionella karaktär, något som återfinns i såväl dramatiken som i skådespelarträningen och som kan komma att bidra till reproduktion av könsnormer. Den västerländska teaterkanonen utgör en problematik, då den innehåller texter där rollerna för kvinnor är begränsade till både antal och utrymme. Hur ska lärare förhålla sig till dessa texter om de väljer att arbeta med dem? Lund (2013), Lublin (2004), Nascimento (2001) och Watkins (2005) föreslår ett uppbrott från den traditionella rollsättningen som en möjlig lösning på problemet. Hatton (2003, 2013), Ramsay (2014) och Nilan (1995) föreslår däremot ett skapande av eget material genom olika former av berättartekniker för att komma ifrån de traditionella strukturerna i gamla dramer. Lund (2013) och Watkins (2005) menar att kvinnor och män skolas in i respektive könsroller och har olika könsmanuskript att spela. Det leder till att de får olika kunskaper genom utbildningar där de endast får spela de roller som faller inom deras respektive könstillhörighet. I skollagen står det skrivet att lärare har ansvar att arbeta för en likvärdig utbildning (SFS, 2010:800, 9 §) och i läroplanen står det att elever inte ska hindras från att utveckla sina intressen på grund av fördomar om vad som är manligt och kvinnligt (Skolverket, 2011, s. 6). Det är således viktigt att lärare i teater är medvetna om att reproduktionen av könsnormer inom ämnet kan leda till utvecklande av olika kunskaper för kvinnor och män.

Som teoretisk utgångspunkt för hur författarna behandlar genus och kön i sina artiklar har flera av forskarna och drama/teaterlärarna Butlers syn på kön som något performativt. von Schantz (2007b) och Ramsay (2014) leder läsaren utifrån Butler till att tänka att genus och kön inte behöver vara något statiskt. Det kan ses som något föränderligt, men det är inte något som är lätt att förändra. Nilan (1995) påpekar att vi i vår sociala samvaro med andra strävar efter familjära identiteter vilket gör att vi ogärna närmar oss något nytt och annorlunda. Det här är något som lärare bör vara medvetna om då läroplanen fastslår att lärare ska sträva efter att undervisning och upplägg ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv. Om normer runt genus och kön inte är lättbrutna och lärande sker utan planering och reflektion kan det kanske finnas risk för fortsatt reproduktion i klassrummet.

Hatton (2003, 2013) och Ramsay (2014) argumenterar för vikten av att skapa ett tryggt rum för eleverna för att normförändring ska få möjlighet att äga rum. Ramsay förespråkar en klassrumsmiljö för flickor som är helt utan pojkar när det kommer till lektioner i drama/teater för att flickor behöver undkomma den manliga blicken. Nilan (1995) menar att både flickor som pojkar upprätthåller synen på mannen som maskulin. Kanske har även pojkar ett behov av att komma bort från en kvinnlig blick för att kunna utmana och förändra normer tillhörande sitt genus och kön. Men vad skulle det betyda för undervisningen om pojkar och flickor delas upp och undervisas var för sig? Kommer föreställningarna runt genus och kön kunna förändras först om de undervisas olika eller kommer det bidra till en ökad klyfta och fortsatt reproduktion? Den manliga blicken behöver inte nödvändigtvis försvinna om klassrummet delas upp då flickor liksom pojkar upprätthåller de manliga könsnormerna.

I majoriteten av artiklarna är utgångspunkten femininitet och kvinnlighet. Endast två av artiklarna, Nilan (1995) och Sallis (2014), utgår från maskulinitet och manlighet. Forskningen och det referentgranskade materialet som presenterats i resultatet diskuterar hur lärare ska hjälpa flickor att ta plats och bryta normer runt könet kvinna. Förslag ges på att skapa egna utrymmen istället för att diskutera hur pojkar ska kunna ge flickor mer plats i klassrummet, vilket skulle kunna vara en annan ingång. Lärare bör ha medvetenhet om vad de sänder ut för signaler till sina elever. Om de uppmanar flickor att ta plats istället för att be pojkar att lära sig att ge plats, kan det uppfattas som att det är flickornas ansvar att det sker en förändring av strukturen i klassrummet.

Teaterlärare kan ha stor nytta av de beskrivna tillvägagångssätten om hur lärare kan arbeta medvetet med genus och kön i klassrummet som är beskrivna i resultatdelen. Till exempel kan de olika formerna av rollsättning vara användbara i teaterundervisning då de skapar alternativa sätt att arbeta med dramatiska texter. Flera av forskarna och drama/teaterlärarna lyfter vikten av att lärare har en medvetenhet om vilka fallgropar som finns med ämnets historiska och traditionella struktur. Lösningen på problematiken är kanske inte att sluta att använda till exempel Strindbergs texter på teaterprogrammet i den svenska gymnasieskolan. Eftersom det skulle medföra att eleverna missar en del av vår teaterhistoria, något som är en del i ämnesplanen. Men för att undervisa dessa texter krävs diskussioner utifrån den historiska kontext som texterna är skrivna i, så att diskussioner utifrån genus- och könsnormer kan föras i klassrummet. Både lärare och elever kan genom detta få insikter i ämnets struktur och skapandet av könsnormer.

4.3 Fortsatt forskning

Då forskning om teaterdidaktik i Sverige är ett relativt obeforskat område finns ett behov av vidare forskning. Läraren har ett uppdrag att arbeta för en likvärdig såväl som en jämställd skola. Denna litteraturstudie visar att teaterämnet och dess traditionella struktur implementerad utan reflektion kan reproducera genus- och könsnormer i teaterklassrummet. Då forskningen och det referentgranskade materialet som behandlas i litteraturstudien huvudsakligen berör undervisning i andra länder och endast på högre konstnärlig nivå i Sverige, synliggörs ett behov av forskning för hur genus och kön behandlas i teaterundervisning i svensk gymnasieskola. Hur kan läraren arbeta med att försöka bryta genus- och könsföreställningar i teaterundervisning? Fortsatt forskning kring detta är något som kan vara gynnsamt för framtida och nuvarande teaterlärare att ha tillgång till.

Hatton (2003) argumenterar för förändring av undervisningen av drama/teaterämnet då strukturen idag verkar ogynnsam för flickor. Trots att hon är verksam i Australien och

England så beskriver hon en situation som kan vara applicerbar på den svenska gymnasieskolan vars teaterklasser enligt vår VFU-erfarenhet domineras av flickor. Därför kan det vara befogat att undersöka ifall strukturen i teaterundervisningen på gymnasiet kan vara ogynnsam för flickor. Utan forskningsunderlag kan det vara svårt att skönja vilken förändring som krävs. Kanske finns det ett behov av ett liknande projekt som *Att gestalta kön* på Sveriges gymnasieskolor.

5 Referenslista

- Ahlstrand, Pernilla. (2014). *Att kunna lyssna med kroppen: en studie av gestaltande förmåga inom gymnasieskolans estetiska program, inriktning teater*. (Doctoral dissertation). Stockholm: Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, Stockholms Universitet. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:735064/FULLTEXT01.pdf>
- de Beauvoir, Simone. (1949). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedts pocket
- Butler, Judith. (1990) "Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory." I Sue-Ellen Case (Red.), *Performing Feminisms: Feminist Critical Theory and Theatre* (s. 270-282) Baltimore: John Hopkins University Press.
- Friberg, Febe. (2012) *Dags för uppsats*. Lund: Studentlitteratur
- Hatton, Christine. (2013). Educating Rita and her sisters: Using drama to reimagine femininities in schools. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 18(2), 155-167. doi:10.1080/13569783.2013.787254
- Hatton, Christine. (2003). Backyards and Borderlands: Some reflections on researching the travels of adolescent girls doing drama 1, *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 8(2), 139-156. doi:10.1080/13569780308335
- Järleby, Anders. (2005). *Spela roll: Kreativt lärande med teater och drama*. Skara: Pegasus.
- Lublin, Robert. I. (2004). Feminist History, Theory, and Practice in the Shakespeare Classroom: An Education. *Theatre Topics* 14(2), 397-401. doi: 10.1353/tt.2004.0021
- Lund, Anna. (2013) Staging gender: the articulation of tacit gender dimensions in drama classes in a Swedish context. *Gender and Education*, 25(7) 907-922. doi:10.1080/09540253.2013.860430
- Nascimento, Claudia. Tatinge. (2001). Burning the (monologue) book: Disobeying the rules of gender bias in beginning acting classes. *Theatre Topics*, 11(2), 145-158. doi:10.1353/tt.2001.0014
- Nationalencyklopedin [NE]. (2016a). *Genus*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/genus>
- Nationalencyklopedin [NE]. (2016b). *Judith Butler*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/judith-butler>
- Nationalencyklopedin [NE]. (2016c). *Kön*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kön>
- Nationalencyklopedin [NE]. (2016d). *Peer review*. Tillgänglig: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/peer-review>

- Nilan, Pam. (1995). Making Up Men, *Gender and Education*, 7(2) 175-188.
doi:10.1080/09540259550039103
- Ramsay, Alison. (2014). Girls' bodies, drama and unruliness. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 19(4), 373-383.
doi:10.1080/13569783.2014.954817
- Sallis, Richard. (2014). Ethnographic performance: A change agent for drama teaching and learning. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 19(3), 313-325. doi:10.1080/13569783.2014.928011
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2006:42. *Plats på scen*. Kulturdepartementet.
- Skolverket (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm: Skolverket.
- von Schantz, Ulrika. (2007a). Ett rotsystem på spåren. *Tidskrift För Genusvetenskap*, 1(7), 6-31.
- von Schantz, Ulrika. (2007b). *Myt, makt och möte: Om ett genuskulturellt rotsystem betraktat genom en skådespelarutbildning*. (Doctoral dissertation). Stockholm: Institutionen för musik- och teatervetenskap, Stockholms universitet.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Watkins, Beth. (2005). The Feminist Director in Rehearsal: An Education. *Theatre Topics* 15(2), 185-200. doi: 10.1353/tt.2005.0028

Bilaga 1: Artikelöversikt

Publikationsår Land Databas	Sökord	Författare	Titel	Vetenskaplig kvalitet	Ämnesområde	Vetenskapligt granskad
2013 Australien ERIC	Gender AND Drama	Hatton, C.	Educating Rita and her sisters: Using drama to reimagine femininities in schools	Tidskriftartikel ur Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance	Drama/Teater, Utbildning	Ja
2003 Australien ERIC	Gender AND Drama	Hatton, C.	Backyards and Borderlands: Some reflections on researching the travels of adolescent girls doing drama 1	Tidskriftsartikel ur Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance	Drama/Teater, Utbildning	Ja
2013 Sverige ERIC	Gender AND Drama	Lund, A.	Staging gender: the articulation of tacit gender dimensions in drama classes in a Swedish context	Tidsskriftsartikel ur Gender and Education	Genusvetenskap	Ja
2001 USA ERIC	Gender AND Drama	Nascimento, C. T.	Burning the (monologue) book: Disobeying the rules of gender bias in beginning acting classes	Tidskriftsartikel ur Theatre Topics	Teater, Undervisning	Ja

2014 Australien ERIC	Gender AND Drama	Sallis, R.	Ethnographic performance: A change agent for drama teaching and learning.	Tidsskriftsartikel ur Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance	Drama/Teater, Utbildning	Ja
2007 Sverige LIBRIS	Gender AND Education AND Theatre	von Schantz, U.	Myt, makt och möte: Om ett genuskulturellt rotsystem betraktat genom en skådespelarutbildning.	Avhandling	Teatervetenskap	Ja
2014 England MLA	Gender AND Education AND Theatre	Ramsay, A.	Girls' bodies, drama and unruliness	Tidskriftsartikel ur Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance	Drama/Teater, Utbildning	Ja
2004 USA Supersök	Gender* AND Classroom* AND Theatre*	Lublin, R. I.	Feminist History, Theory, and Practic in the Shakespeare Classroom: An Education	Tidskriftsartikel ur Theatre Topics	Teater, Undervisning	Ja
2005 USA Supersök	Gender* AND Classroom* AND Theatre*	Watkins, B.	The Feminist Director in Rehearsal: An Education	Tidsskriftsartikel ur Theatre Topics	Teater, Undervisning	Ja

Bilaga 2: Sekundärsökningsöversikt

Publikationsår Land	Författare	Titel	Vetenskaplig kvalitet	Ämnesområde	Vetenskapligt granskad
1995 Australien	Nilan, P.	Making Up Men	Tidskriftsartikel ur Gender and Education	Genusvetenskap	Ja
2007 Sverige	von Schantz, U.	Ett rotsystem på spåren	Tidsskriftsartikel ur Tidskrift För Genusvetenskap	Genusvetenskap, Teater	Ja

Bilaga 3: Sökhistorik

Databas	Sökord	Avgränsning	Antal träffar	Slutgiltigt urval
ERIC	Gender AND Drama	Peer reviewed 1996-2016	79	Lund (2013), Hatton (2013), Sallis (2014), Hatton (2003), Ramsay (2014), Nascimento (2001)
ERIC	Gender AND Education AND Drama	Peer reviewed 1996-2016	20	Hatton (2013), Sallis (2014), Ramsay (2014)
ERIC	Gender AND Education AND Theatre	Peer reviewed 1996-2016	22	Nascimento (2001), Hatton (2013), Sallis (2014), Ramsay (2014)
ERIC	Gender AND Teacher AND Drama*	Peer reviewed 1996-2016	10	Sallis (2014)
ERIC	Gender AND Teacher AND Theatre	Peer reviewed 1996-2016	2	Sallis (2014)
ERIC	Gender AND Classroom* AND Drama*	Peer reviewed 1996-2016	12	-
ERIC	Gender AND Classroom* AND Teatre*	Peer reviewed 1996-2016	3	-
MLA	Gender AND Education AND Drama	Peer reviewed 1996-2016	18	Hatton (2013), Sallis (2014), Ramsay (2014)
MLA	Gender AND Education AND Theatre	Peer reviewed 1996-2016	18	Nascimento (2001), Hatton (2013), Sallis (2014), Ramsay (2014)

MLA	Gender AND Teacher AND Drama*	Peer reviewed 1996-2016	10	Sallis (2014)
MLA	Gender AND Teacher AND Theatre	Peer reviewed 1996-2016	2	Sallis (2014)
MLA	Gender AND Classroom* AND Drama*	Peer reviewed 1996-2016	12	-
MLA	Gender AND Classroom* AND Teatre*	Peer reviewed 1996-2016	3	-
LIBRIS	Gender AND Education AND Drama	-	24	-
LIBRIS	Gender AND Education AND Theatre	-	30	von Schantz (2007b)
LIBRIS	Gender AND Teacher AND Drama*	-	5	-
LIBRIS	Gender AND Teacher AND Theatre	-	2	-
LIBRIS	Gender AND Classroom* AND Drama*	-	8	-
LIBRIS	Gender AND Classroom* AND Teatre*	-	4	-

KVINNSAM	Gender AND Education AND Drama	-	5	-
KVINNSAM	Gender AND Education AND Theatre	-	5	von Schantz (2007b)
KVINNSAM	Gender AND Teacher AND Drama*	-	0	-
KVINNSAM	Gender AND Teacher AND Theatre	-	0	-
KVINNSAM	Gender AND Classroom* AND Drama*	-	0	-
KVINNSAM	Gender AND Classroom* AND Teatre*	-	0	-

Sekundärsökning

Databas	Sökord	Avgränsning	Träffar	Urval
Supersök	Gender* AND Classroom* AND Theatre*	Peer reviewed 1996-2016 Utbildning Drama	801	Lublin (2004), Watkins (2005)